

مجموعه مقررات مسؤلیت مدنی

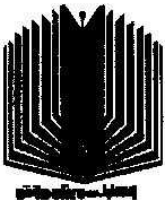
دکتر هدایت اله سلطانی نژاد

عضویت علمی دانشگاه قم

تابستان ۱۳۹۴

خون قراردادی	ایران، قوانین و احکام
خون و نام پهلور	مجموعه مقررات مسئولیت منی/ هدایت‌نامه ملطقی ژاد و ویراستار عطیه یونسی.
مشخصات نشر	تهران: میزان دانش، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	۱۸۹ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۹۴۰۹۲-۲-۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰ ریل
وضعیت فهرست نویسی	فیا
موضوع	قلون منی - ایران
نمونه اثر ده	ملطقی ژاد، هدایت‌نامه، ۱۳۳۹،، گردآورنده
رده بندی کنگره	۶۹۳/۶۹۳/۱۳۹۲ خ
رده بندی دیویی	۳۴۷/۵۵
شماره کتابخانه ملی	۳۹۳۸۹۶۶

مجموعه مقررات مسئولیت مدنی

تألیف	: دکتر هدایت‌اله سلطانی‌نژاد
ناشر	: میزان دانش
ویراستار	: عطیه یوتسی
ناظر فنی چاپ	: مونس کشاورز
چاپ و صحافی	: کوثر
نویت چاپ: اول	: تابستان ۱۳۹۴
شمارگان	: ۱۰۰۰ نسخه
قیمت	: ۱۰۰۰۰ تومان
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۹۵۰۹۴-۲-۳

نشانی: تجریش، ابتدای ولیعصر، کوچه سعدی پلاک ۱، طبقه دوم واحد ۴

تلفن تماس: ۰۲۱-۲۲۷۴۵۵۵۱ تلفکس: ۰۲۱-۲۲۷۱۹۱۶۹ Email: Mizan.danesh@gmail.com

کلیه حقوق این اثر برای ناشر محفوظ است.

فهرست مطالب

.....	مقدمه	۴
.....	الف) حقوقی	۸
.....	۱. قانون اساسی مصوب ۱۳۵۸	۸
.....	۲. قانون مدنی مصوب ۱۳۰۷	۸
.....	۳. قانون مسئولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹	۱۵
.....	۴. قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۷۹	۱۸
.....	۵. قانون اجرای احکام مدنی مصوب ۱۳۵۶	۲۰
.....	۶. قانون امور حسبی مصوب ۱۳۱۹	۲۱
.....	۷. قانون تصدیق انحصار وراثت مصوب ۱۳۰۹	۲۳
.....	۸. قانون اصلاح قانون بیمه اجباری مسئولیت مدنی دارندگان وسایل نقلیه موتوری زمینی در مقابل شخص ثالث مصوب ۱۳۸۷	۲۳
.....	۹. قانون رسیدگی فوری به خسارات ناشیه از تصادفات رانندگی به وسیله نقلیه موتوری مصوب ۱۳۴۵	۳۰
.....	۱۰. آیین نامه صندوق تامین خسارات های بلنی مصوب ۱۳۴۸	۳۰
.....	۱۱. قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱	۳۱
.....	۱۲. قانون بیمه مصوب ۱۳۱۶	۳۲
.....	۱۳. قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱	۳۴
.....	۱۴. لایحه تجارت مصوب ۱۳۹۱	۵۰
.....	۱۵. قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲	۷۰
.....	۱۶. قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی مصوب ۱۳۱۸	۷۰
.....	۱۷. قانون دریایی ایران مصوب ۱۳۴۳	۷۱
.....	۱۸. تعرفه هزینه های ایاب و ذهاب و حق الزحمه اشخاص مذکور در ماده ۳۰۲ قانون آیین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب ۱۳۷۸/۶/۲۸ مصوب ۱۳۷۹	۸۳
.....	۱۹. قانون حمایت حقوق مولفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸	۸۴
.....	۲۰. قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم افزارهای رایانه ای مصوب ۱۳۷۹	۸۴
.....	۲۱. قانون ثبت اختراعات، طرح های صنعتی و علائم تجاری مصوب ۱۳۸۶	۸۴
.....	۲۲. قانون ثبت علائم و اختراعات مصوب ۱۳۱۰	۸۵
.....	۲۳. قانون معادن مصوب ۱۳۷۷	۸۵
.....	۲۴. قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۹۰	۸۶
.....	۲۵. قانون حمایت از نشانه های جغرافیائی مصوب ۱۳۸۳	۸۸
.....	۲۶. قانون ایمنی راه ها و راه آهن مصوب ۱۳۴۹	۸۸
.....	۲۷. قانون حمایت از حقوق مصرف کنندگان مصوب ۱۳۸۸	۹۰

۲۸. قانون حمایت از حقوق مصرف کنندگان خودرو مصوب ۱۳۸۶	۹۱
۲۹. آیین نامه اجرایی قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو مصوب ۱۳۸۹	۹۲
۳۰. قانون ثبت اسناد و املاک مصوب ۱۳۱۰	۹۴
۳۱. قانون اصلاح بعضی از مواد قانون ثبت و قانون دفاتر اسناد رسمی مصوب ۱۳۲۲	۹۶
۳۲. قانون تملک آپارتمان ها مصوب ۱۳۳۳	۹۶
۳۳. قانون روابط موجر و مستأجر مصوب ۱۳۵۶	۹۷
۳۴. قانون روابط موجر و مستأجر مصوب ۱۳۷۶	۹۸
۳۵. قانون مالیات های مستقیم مصوب ۱۳۶۱	۹۸
۳۶. قانون شهرداری مصوب ۱۳۳۴	۱۰۰
۳۷. قانون نحوه اجرای محکومیت های مالی مصوب ۱۳۷۷	۱۰۱
۳۸. آیین نامه اجرایی موضوع ماده ۶ قانون نحوه اجرای محکومیت های مالی مصوب ۱۳۷۸	۱۰۱
ب) کیفری	۱۰۱
۳۹. قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵	۱۰۱
۴۰. قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲	۱۲۴
۴۱. قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲	۱۷۲
۴۲. قانون آیین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب در امور کیفری مصوب ۱۳۷۸	۱۷۸
۴۳. قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء و اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷	۱۸۲
۴۴. قانون تشدید مجازات جاعلین اسکناس و وارد کنندگان، توزیع کنندگان و مصرف کنندگان اسکناس مجعول مصوب ۱۳۶۸	۱۸۴
۴۵. قانون اصلاح قانون جلوگیری از تصرف عدوانی مصوب ۱۳۵۲	۱۸۴
۴۶. قانون مجازات اشخاصی که برای بردن مال غیر تبانی می نمایند مصوب ۱۳۰۷	۱۸۵
۴۷. قانون موقت راجع به اشخاصی که مال غیر را انتقال می دهند و یا تملک می کنند	۱۸۵
۴۸. قانون مجازات راجع به انتقال مال غیر مصوب ۱۳۰۸	۱۸۵
۴۹. قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی مصوب ۱۳۵۲	۱۸۶
۵۰. قانون مجازات فعالیت های غیر مجاز در امور سمعی و بصری مصوب ۱۳۸۶	۱۸۶
۵۱. قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت های غیر مجاز می نمایند مصوب ۱۳۷۲	۱۸۷
ج) متفاوت	۱۸۷
۵۲. قانون مطبوعات مصوب ۱۳۶۴	۱۸۷
۵۳. قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی و مواد خوردنی و آشامیدنی مصوب ۱۳۳۴	۱۸۸
۵۴. قانون مواد خوردنی و آشامیدنی و آرایشی و بهداشتی مصوب ۱۳۴۶	۱۸۹

۱۸۹.....	۱۳۷۸ مصوب	۵۵. این نامه انتظامی رسیدگی به تخلفات صنفی و حرفه‌ای شاغلان حرفه‌های پزشکی و وابسته مصوب
۱۸۹.....	۱۳۵۰ مصوب	۵۶. قانون سازمان دامپزشکی کشور مصوب
۱۸۹.....	۱۳۷۱ مصوب	۵۷. قانون اصلاح قوانین و مقررات مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران مصوب
۱۹۰.....	۱۳۵۸ مصوب	۵۸. لایحه قانونی راجع به رفع تجاوز و جبران خسارات وارده به املاک مصوب
۱۹۱.....	۱۳۵۴ مصوب	۵۹. قانون دفاتر اسناد رسمی و کانون سر دفتران و دفتریاران مصوب
۱۹۱.....	۱۳۷۴ مصوب	۶۰. قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا مصوب
۱۹۱.....	۱۳۱۵ مصوب	۶۱. قانون و کالت مصوب
۱۹۲.....	۱۳۹۰ مصوب	۶۲. قانون نظارت بر رفتار قضات مصوب
۱۹۲.....	۱۳۵۰ مصوب	۶۳. قانون اجازه حمل و استعمال اسلحه به نگهبانان بانک‌ها مصوب
۱۹۳.....	۱۳۱۲ مصوب	۶۴. قانون راجع به بدهی واردین به مهمانخانه‌ها و پانسیون‌ها مصوب
۱۹۳.....	۱۳۹۲ مصوب	۶۵. قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری مصوب

مقدمه

در بیشتر نظام‌های حقوقی، حقوق مسئولیت مدنی بر مبنای قانون، عرف، رویه قضایی و دکترین حقوقی شکل گرفته و به موازات حقوق قراردادها در حال توسعه و تکامل است و اصول کلی مسئولیت مدنی از جمله مفاهیم اساسی، مبانی، شرایط، آثار مسئولیت، نحوه جبران و ارزیابی و تعیین میزان انواع خسارت، تاثیر قراردادها، خصوصی و شرایط خاص بر میزان مسئولیت و انواع گوناگون مسئولیت مدنی اشخاص حقیقی و حقوقی تبیین و سامان یافته است.

در ایران با وجود سابقه موضوع در منابع فقهی و قوانین و مقررات پراکنده، حقوق مسئولیت مدنی از نظام و سازمان مشخص و انسجام و هماهنگی لازم برخوردار نیست به گونه ای که نمی‌توان در خصوص بیشتر مباحث از جمله مفهوم، ماهیت و انواع خسارت، شرایط، مبانی و آثار مسئولیت، امکان جبران برخی از انواع خسارت، نحوه ارزیابی و تعیین میزان و روش جبران خسارت بطور قاطع اظهار نظریا پیش بینی نمود. در طول تاریخ قانونگذاری ایران مقررات مرتبط با مسئولیت مدنی به صورت پراکنده و به تدریج برحسب نیاز به تصویب مراجع قانونی رسیده و بسیاری از این مقررات در فرآیند تحقیقات علمی، تقنین و رویه قضایی مغفول مانده و در مواردی موجب برداشت نادرست، عدم پویایی دکترین حقوقی و رویه قضایی و تصویب قوانین متعارض شده است. هدف از تألیف این کتاب شناسایی و گردآوری کلیه قوانین مرتبط با این موضوع مهم حقوقی است تا امکان بررسی و مقایسه قوانین موجود و شناخت تعارضات و خلاءهای قانونی و ایجاد زمینه مناسب برای بهبود کیفیت آموزش و پژوهش در زمینه مباحث مسئولیت مدنی، اصلاح یا تکمیل قوانین و در نهایت طراحی نظام جامع مسئولیت مدنی فراهم گردد.

بنابراین در تألیف این کتاب اهداف گوناگونی مورد نظر بوده است که مهمترین آن به شرح ذیل است:

۱. آموزش اصول کلی مسئولیت مدنی مستلزم آگاهی به تمام مقررات موجود در این خصوص می‌باشد تدوین و جمع آوری این مقررات در یک مجموعه موجب سهولت دستیابی، مراجعه و

۵ ■ مجموعه مقررات مسئولیت مدنی

تطبیق، و در موارد لازم استناد به آن می‌شود و از سوی دیگر نگرش جامع تری نسبت به این مقررات و اصول مسئولیت مدنی حاصل می‌گردد.

۲. تحقیق و پژوهش علمی در مباحث مربوط به مسئولیت مدنی و بررسی ابعاد گوناگون آن علاوه بر آگاهی از مباحث نظری و تحلیلی، مستلزم اشراف و آگاهی از تمامی مقرراتی است که قانونگذار پیش بینی نموده است. تدوین این مجموعه در تحقق این اهداف موثر خواهد افتاد و محققان با مراجعه به این مجموعه با صرف وقت کمتری به منابع قانونی دسترسی پیدا می‌کنند و امکان مقایسه و تطبیق مقررات و کشف نقاط ضعف و قوت آن و ناهماهنگی‌های احتمالی در قوانین و مقررات موجود برای آنها فراهم می‌گردد.

۳. در طول سالیان برحسب مورد قانونگذار مقررات مختلفی را در زمینه مسئولیت مدنی وضع نموده است. جمع آوری و تدوین آنها در یک مجموعه، به قانونگذار نیز کمک می‌نماید که خلاءهای قانونی را زودتر و بهتر شناسایی کند و درصدد اصلاح، تکمیل، ادغام یا حذف قوانین غیر ضروری برآید و در صورت لزوم مبادرت به تصویب قانون جامعی در خصوص مسئولیت مدنی نماید. لزوم تنقیح و اصلاح کلیه قوانین و مقررات موجود از چنان ضرورت و اهمیتی برخوردار است که قانونگذار را به تصویب قانون تدوین و تنقیح قوانین و مقررات کشور ۱۳۸۹/۳/۲۵ و قانون اصلاحی مصوب ۱۳۸۹/۱۲/۱۸ واداشته است.

به موجب تبصره بند ۱ ماده ۳ قانون مزبور کلیه دستگاه‌های موضوع مواد ۵ و ۱۱۷ قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب ۸۶/۷/۸ و قوه قضائیه به استثناء مراجع مذکور در تبصره ماده ۲ این قانون موظفند اقدامات زیر را در خصوص تنقیح قوانین و مقررات انجام دهند:

الف. تا پایان تیرماه ۱۳۹۰ کلیه قوانین مرتبط با حوزه فعالیت خود را که تا پایان سال ۱۳۸۹ تصویب شده است تنقیح نمایند و توسط بالاترین مقام دستگاه خود قوانین معتبر، منسوخ صریح و ضمنی، قوانین معارض و مغایر با یکدیگر و یا موضوع متغنی شده را به تفکیک و با ذکر دلایل آن به معاونت (قوانین مجلس شورای اسلامی) ارائه نمایند.

ب. تا پایان مهرماه ۱۳۹۰ قوانین مربوط به حوزه فعالیت خود را که با سیاست‌های کلی ابلاغی از سوی مقام رهبری مغایر است با ذکر دلایل به معاونت اعلام نمایند.

ج. با همکاری معاونت حقوقی ریاست جمهوری تا پایان اسفند ۱۳۹۰ کلیه تصویب نامه‌ها، آیین نامه‌ها و دستورالعمل‌ها و به طور کلی مقررات مربوط به خود را تنقیح نمایند و با شناسایی موارد نسخ صریح، آنها را از مجموعه مقررات حذف و موارد نسخ ضمنی، زائد، متروک و موضوع متغنی شده را مشخص و برای تنقیح به مراجع تصویب کننده ارسال کنند.

د. کلیه دستگاه‌های مشمول این تبصره موظف به همکاری با معاونت قوانین مجلس شورای اسلامی برای تنقیح قوانین مرتبط با حوزه فعالیت خود می‌باشند و نیز معاونت و دستگاه‌های مشمول می‌توانند برای تنقیح قوانین و مقررات از ظرفیت کارشناسی دستگاه‌های اجرائی و قضائی و همچنین اشخاص حقیقی و حقوقی غیردولتی با تمایل آنها استفاده کنند.

۴. بسیاری از مقررات موجود در قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۷۵ و ۱۳۹۰ که ناظر به جبران خسارت، اعاده وضع و اعاده حیثیت و مانند آن است ماهیتاً از نوع جبران خسارت و مسئولیت مدنی است. تدوین آنها در یک مجموعه به لحاظ علمی و عملی آثار مثبت فراوانی دارد. به طور مثال، مقررات مربوط به دیه، جبران خسارت در جرائم کیفری چون سرقت، جعل، کلاهبرداری، ارتشاء، اختلاس و... حاکی از آن است که بسیاری از مقررات مسئولیت مدنی در قانون مجازات به لحاظ ارتباط و منشاء آن که عمل مجرمانه بوده است در این قانون آمده است و در تجزیه و تحلیل و تفسیر اصول مسئولیت مدنی و نظام جبران خسارت بایستی مورد توجه جدی قرار گیرد.

۵. در خصوص ماهیت دیه حداقل چهار نظریه قابل طرح است: ۱. ماهیت جزائی و مجازاتی دیه ۲. جبران خسارت کامل زیان‌دیده اعم از مالی و معنوی که این نظریه در رویه قضایی کنونی ایران در حال حاضر پذیرفته شده و مجری است. ۳. جبران حداقلی و قدر متقنی خسارت به این معنا که زیان‌دیده تا میزان دیه نیاز به اثبات ندارد و به حکم قانون عامل خسارت، موظف به پرداخت آن است. ولیکن مازاد بر آن نیاز به اثبات دارد. یعنی در صورتی که زیان‌دیده بتواند خسارت‌های وارد بر خود را اعم از مالی و معنوی بیش از میزان دیه ثابت کند ممکن است رویه قضایی اجازه مطالبه مازاد بر دیه را بدهد که این نظر هم اگرچه به لحاظ مبنایی و تحلیلی طرفدارانی در میان محققان و حقوقدانان دارد ولیکن در عمل مورد توجه رویه قضایی قرار نگرفته است. ۴. جبران خسارت معنوی با این توضیح که در حقوق اسلام و به تبع آن در حقوق ایران در خصوص جبران خسارت‌های مالی اعم از آنکه در صدمه‌های بدنی روی دهد یا غیر آن مقررات قانونی و اصول حقوقی چون لاضرر و اتلاف و مانند آن هیچگونه خلأیی وجود ندارد و به موجب آن امکان حکم به جبران خسارت‌های مالی نظیر هزینه بیکاری، بستری شدن در بیمارستان استفاده از وسایل کمکی پزشکی و استخدام پرستار و مراقبت وجود دارد و نیازی به پیش بینی دیه نبوده است.

آن چیزی که خلأ وجود داشته است جبران خسارت معنوی ناشی از درد و رنج، از دست دادن یا نابودی عضو و منافع بدنی شخص است که به خصوص به عنوان یک تعرفه قانونی در نهاد دیه دیده شده است. بنابراین به دو جهت دیه ماهیتاً جبران خسارت معنوی است اول اینکه کلیه خسارت‌های وارد بر شخص و شخصیت او مثل صدمه بدنی، روحی، شخصیتی از جنس خسارت معنوی و غیر مالی هستند و ثانیاً خسارت‌های مالی ادله قانونی و شرعی صریح بر جبران خسارت وجود داشته است و تنها بخشی که نیاز به

۷ ■ مجموعه مقررات مسئولیت مدنی

پیش بینی داشته است جبران خسارت های معنوی ناشی از صدمه بدنی بوده است که نهاد دیه این مهم را پوشش داده است. توضیح بیشتر این نظریه در کتاب بررسی تطبیقی جبران خسارت معنوی نگارنده آمده است. با این دیدگاه مقررات مربوط به دیه از نوع مسئولیت مدنی شناخته شده و در این مجموعه گردآمده است.

لازم به ذکر است که برخی از مواد قانونی گردآوری شده در این مجموعه دارای جنبه های گوناگونی است که بنا به اختصار صرفاً بخش مربوط به مسئولیت مدنی آورده شده و تمام ماده قانونی ذکر نشده است. به علاوه در هریک از این مقررات به جنبه ای از مباحث مسئولیت مدنی اشاره شده است. به طور مثال اصل لزوم جبران خسارت، شرایط ایجاد مسئولیت از جمله فعل یا ترک فعل زیانبار، وقوع ضرر، رابطه سببیت و انتساب، عوامل مانع یا رافع مسئولیت، نحوه ارزیابی و جبران خسارت، نقش عوامل خارجی و قرارداد خصوصی طرفین در مواد قانونی مختلف برحسب مورد پیش بینی شده است.